

KVINNSAM

I Göteborg finns ett alldeles särskilt bibliotek. I Centralbiblioteket, tillhörande universitetsbiblioteket, ligger KvinnSam, nationellt bibliotek för genusforskning. Sedan starten 1958 har KvinnSam samlat, bevarat och tillgängliggjort kvinnohistoriskt och genusvetenskapligt material för forskare, studenter och allmänhet. Martin Persson från bis tog sig till Göteborg och fick en pratstund med Berith Backlund, AnnaLena Bergquist, Pia Schmidt de Graaf och Anna Sjödahl Hayman, bibliotekarier på KvinnSam.

AV MARTIN PERSSON

Pia Schmidt de Graaf, Berith Backlund och AnnaLena Bergquist, bibliotekarier på KvinnSam.

Foto: Anna Persson

KvinnSam startade som ett privat initiativ av bibliotekarierna Asta Ekenvall och Rosa Malmström, samt Eva Pineus, som var ordförande för Fredrika-Bremer-Förbundet göteborgsavdelning. Då kallades verksamheten Kvinnohistoriskt arkiv, och drevs ideellt och med insamlade pengar.

— De såg ett behov av att lyfta fram kvinnors historia på biblioteken, säger Anna Sjödahl Hayman, föreståndare på KvinnSam. Det var svårt att hitta material som rörde kvinnors liv och kvinnors historia i bibliotekssystemen. Dessutom ville de lyfta fram kvinnliga forskare, så en förlagsserie startades där kvinnliga forskare kunde publicera sig.

En annan viktig uppgift för pionjärerna var att samla in arkivmaterial från första vågens kvinnorörelse, framför allt rösträttsrörelsen. — De såg att det fanns en risk att materialet från rösträttsrörelsen skulle försvinna, eftersom de kvinnorna nu var rätt gamla, berättar

Berith Backlund. De gick ut med upprop i form av annonser i tidskrifter och tidningar, till exempel *Hertha*, där de bad att få in material.

Var det också så att de traditionella arkiv- och biblioteksinstitutionerna förbisåg det här materialet?

— Snarare var det väl så att många kvinnors personarkiv var dolda i mannens eller släktens arkiv. Det finns det många exempel på, till exempel på Riksarkivet, säger Pia Schmidt de Graaf.

Det arkivmaterial som kom in genom aktivt insamlande utgör grunden för KvinnSams arkiv idag, som nu mäter runt 400 hyllmeter nere på en av de många källarvåningarna i Centralbiblioteket. Här finns en uppsjö person- och föreningsarkiv, till exempel Elin Wägner-samlingen, Barbro Alving-samlingen och material från Kvinnliga medborgarskolan vid Fogelstad. Arkivet fylls fortfarande

på med nytt material. Det finns också en hel del feministiskt kampanjmaterial i form av affischer och flygblad, från rösträttsrörelsen, men också från andra vågens kvinnorörelse på 60- och 70-talen.

Från starten 1958 har det hänt en hel del. 1971 blev Kvinnohistoriskt arkiv en avdelning inom Göteborgs universitetsbibliotek. Detta efter att kvinnliga riksdagsledamöter från alla partier gått ihop och krävt det i en gemensam motion. Namnet ändrades till Kvinnohistoriska samlingarna och en bibliotekarie tillsattes för att arbeta med avdelningen. På halvtid.

— Det blev en avdelning med en halvtidsperson, säger Berith om omfattningen, men sen växte det. Lokalerna, som började i form av "en skrubb", omfattar nu en öppen boksal inklusive läsplatser, utställningsytor med montrar och ett magasin med ett rikt arkivmaterial. Idag är de åtta personer som arbetar på KvinnSam, men precis som personal på andra avdelningar har de även tjänstgöring på andra ställen i Centralbiblioteket, till exempel pass i informationsdisken. Ämnena kvinnohistoria och kvinnovetenskap har vidgats till att idag utgöra en bred genusvetenskap, inklusive nyare teoribildningar som queerteori och intersektionalitet.

KvinnSam underhåller ett antal databaser, där den största är KVINNSAM, en referensdatabas över kvinnohistoriskt och genusvetenskapligt material i Göteborgs universitetsbiblioteks bestånd med tryckår 1970 eller senare. KVINNSAM är en deldatabas i LIBRIS och innehåller i skrivande stund totalt 133 770 poster. I databasen har KvinnSam även indexerat enskilda kapitel i böcker och artiklar i tidskrifter med genusvetenskapliga teman, material som kan förbli osynligt när katalogisering sker enbart på en högre bibliografisk nivå.

Tillsammans med Nationella sekretariatet för genusforskning har KvinnSam utvecklat databaserna GENA och GREDA, den ena innehållande referenser till svenska avhandlingar med genustema och den andra uppgifter om svenska genusforskare. Det finns också den nyutvecklade databasen Jämnda, med referenser till texter och statistik som rör jämställdhetsintegrering.

KvinnSam arbetar och har arbetat med ett antal olika digitaliseringsprojekt för att öka tillgängligheten för sina

Berith förevisar en Grupp 8-affisch ur samlingarna.

Foto: Anna Persson

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Icke-kommersiell-inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

samlingar. Bland annat har de digitaliserat äldre kvinnotidskrifter och bilder och fotografier ur arkivet. Och på internationella kvinnodagen i år firades släppet av *Nordisk kvinno-litteraturhistoria* på nätet, en digital version av de fem band som publicerades under 90-talet. Den digitala versionen är ett samarbete mellan KvinnSam och KVINNO (KvinnSams motsvarighet i Danmark) och innehåller de ursprungliga artiklarna i fulltext, som i sin tur berikats med engelska översättningar samt ämnesord. Sökmöjligheterna innebär ett nytt sätt att upptäcka författarna i verket.

– Man kan söka tvärs över århundradena och se vem som har behandlat ett visst ämne under olika tider, säger Berith, som varit redaktör för den svenska delen av projektet.

Hon avslöjar också stolt att webbplatsen (<http://nordicwomensliterature.net/sv>) blivit nominerad till Danish Design Awards i kategorin "Digital design".

Ett annat projekt som KvinnSam nu, tillsammans med bland annat litteraturvetenskapen i Göteborg, sökt pengar till, är att göra ett kvinnobiografiskt lexikon online. Andelen kvinnor som är representerade i Svenskt biografiskt lexikon är i snitt runt sex procent och i det senaste bandet ("S") elva procent — vilket visar på hur det fortfarande finns behov av särskilda resurser för att lyfta fram kvinnors liv och verk, för bibliotek och arkiv såväl som för forskning.

— Det finns massor av kvinnor som det är svårt att hitta uppgifter om, konstaterar Berith, det här är ett behov vi sett. Att den typen av referensverk görs som nätversion är ju också en stor fördel eftersom det går att uppdatera, påpekar Pia.

KvinnSam har alltså jobbat mycket med förmedling via nätet. På hemsidan ligger förutom de ovan nämnda databaserna även ett antal kvinnohistoriska "portaler", med faktatexter om kvinnokamp genom historien. Portalerna handlar om teman som "Kärlek, makt och systerskap", "Kvinnor i arbete" och "Kvinnors kamp för rösträtt". De är välanvända av elever på gymnasiet, berättar Anna, men A-kursen i genusvetenskap har också haft stor nytta av portalerna. Portalerna fungerar dessutom som ingångar till KvinnSams samlingar.

Sedan starten 1958 använder KvinnSam en egen ämnesordslista för att beskriva sitt material i katalogen. I den listan – som härstammar från pionjärbibliotekarierna Asta Ekenvall och Rosa Malmströms, men som uppdateras löpande – är kvinnor norm, vilket innebär att en sökning på termen "forskare" implicerar "kvinnliga forskare".

Skulle man vara på jakt efter resurser om manliga forskare får man lägga till en underindelning till huvudtermen, så att det blir "forskare: män". Detta är en stor skillnad gentemot Svenska ämnesord, den stora svenska ämnesordslistan, vilket ibland kan vara lite förvirrande för den som söker i LIBRIS.

— Om man söker i KVINNSAM via LIBRIS är det väldigt lätt att man "ramlar ur" och helt plötsligt befinner sig i hela LIBRIS, förklarar Anna. Det kan ställa till problem om användaren inte märker det, för då finns det helt plötsligt förslag på helt andra ämnesord, som inte är våra.

Anna Sjö Dahl Hayman, föreståndare på KvinnSam.
Foto: Anna Persson

Med tanke på materialet i samlingarna och de kunskapsorganisatoriska principerna, är då KvinnSam ett "feministiskt" bibliotek? Nä:

— Som bibliotek har vi ingen ideologi utöver den som andra bibliotek har, säger Berith.

— Det materialet vi har kan ju användas för en massa olika syften, menar Pia, men vi behöver inte lägga någon värdering i det. Vi talar om vad vi har och sedan får var och en dra sina egna slutsatser av det.

Mer information och tillgängliga webbresurser finns på
KvinnSams webbsida: ub.gu.se/kvinn

Icke desto mindre har samlingarna haft stor betydelse. Det är många texter av både akademisk och populärvetenskaplig art som kommit till genom efterforskningar bland hyllorna i Göteborg. Barbro Hedvalls bok om rösträttsrörelsen, *Vår rättmätiga plats* (2011), nämns som ett exempel på litteratur

KvinnSams boksal rymmer både hyllor och läsplatser.

Foto: Anna Persson

där KvinnSams arkivmaterial varit till stor nytta. Ett annat exempel är Ulrika Knutson, som satt länge på KvinnSam när hon arbetade med sin bok om Fogelstadgruppen, *Kvinnor på gränsen till genombrott* (2004).

Slutligen, innan undertecknad och fotografen får en guidad tur i lokalerna — bland handskrifter och brevväxlingar, Barbro Alvingss korrekture från rapporteringen kring Berlinolympiaden 1936, affischer från Grupp 8 och Guerilla Girls, ett fotoalbum från Internationella Kvinnliga Idrottsspelen i Göteborg 1926 och annat spännande — frågar jag bibliotekarierna på KvinnSam vad som är det roligaste med att jobba där.

Omväxlingen, tycker de, de gör så många olika grejer. Och alla kontakter utåt — KvinnSam har en hel del samarbeten, inte minst inom Norden och i övriga Europa.

Det som började i en liten skrubbe visade sig vara en stor och mycket betydelsefull gärning. Ett alldeles särskilt bibliotek, som med bibehållen fart fortsätter in i 2000-talet.

Martin Persson

NÅGRA ANDRA AV VÄRLDENS BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVERKSAMHETER UPPBYGGDA KRING GENUS OCH HBTQ:

Kvinnobiblioteket/Björkskatan, Luleå. URL: bibblo.se/lulea-kvinnobiblioteket-meny/om-kvinnobiblioteket

Kvinnofolkhögskolans bibliotek, Göteborg. URL: kvinno.fhsk.se/website1/1.0.1.0/52/1

Kvinfo, Köpenhamn. URL: kvinfo.dk

Gender Library, Berlin. URL: gender.hu-berlin.de/genderlibrary

The Women's Library, London. URL: londonmet.ac.uk/thewomenslibrary

Lesbian Herstory Archives, Brooklyn. URL: lesbianherstoryarchives.org

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Icke-kommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.